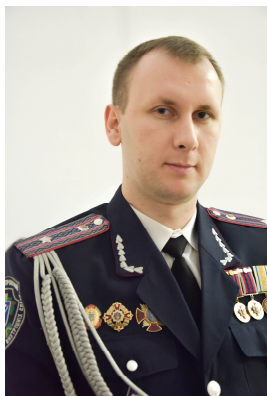

Receive the most appropriate tactic that can be used during the investigative experiment in the investigation of bullying, is the involvement of specialists, use of natural patterns of investigative experiment individually with each person, using appropriate means of fixing investigation (investigative) actions. Using these tactics play an important role in proving the guilt of all participants hooliganism, especially in their rejection of earlier data readings.

Keywords: *hooliganism, public order, investigative experiment, tactic.*

Надійшла до редакції 13.04.2016

Іваниця А.В.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Досліджено деякі аспекти розслідування вбивств через необережність. Розглянуто організаційні і тактичні особливості проведення огляду місця події під час розслідування зазначеного кримінального правопорушення.

Ключові слова: *вбивство через необережність, огляд місця події, тактичний прийом.*

Постановка проблеми. Огляд є поширеною слідчою (розшуковою) дією під час проведення досудового розслідування, що підтверджується вивченням кримінальних проваджень. Так, К.О. Чаплинський на базі вивчення 1270 кримінальних справ зробив висновок, що під час розслідування злочинів проти особи слідчі огляди було проведено у 100 % випадків [16, с. 22]. Одним з основних видів оглядів, що займають особливе місце серед усіх слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання інформації зі слідств-відображень, є огляд місця події. У свою чергу, проанкетовані працівники різних підрозділів поліції визначили її як найбільш ефективну слідчу (розшукову) дію при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 119 КК України.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним підґрунтям питань стали роботи вітчизняних та іноземних вчених, зокрема В.Б. Аверянова, Т.В. Авер'янової, І.А. Алієва, Л.Ю. Ароцкера, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, Г.Л. Грановського, В.К. Гіжевського, В.Г. Гончаренка, В.Г. Грузкової, В.І. Грязіна, І.В. Гори, Ф.М. Джавадова, О.В. Жгенті, А.В. Іщенко, Т.О. Коломоєць, В.О. Коновало-

вої, В.Б. Кисельова, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченка, Н.П. Майліс, І.В. Пирога, Г.В. Прохорова-Лукіна, О.Р. Россинської, О.І. Рощина, М.В. Салтевського, І.М. Сорокотягіна, Д.О. Сорокотягіної, О.М. Фількової, В.Ю. Шепітька, М.Г. Щербаковського та інших.

Метою даної статті є визначення особливостей організації і тактики огляду місця події при розслідуванні вбивств через необережність.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям огляду місця події В. П. Колмаков розуміє слідчу дію, у якій слідчий разом із зазначеними в законі особами безпосередньо сприймає, фіксує, досліджує й оцінює стан, властивості, ознаки матеріальних об'єктів, наявних на ділянках місцевості чи у приміщенні, з метою виявлення там слідів та інших речових доказів, з'ясування обстановки для встановлення істини у справі [5, с. 52–53]. А вже О. М. Васильєвим було надане таке визначення: «Огляд місця події – це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [8, с. 253].

Огляд місця події у ході розслідування вбивств через необережність набуває визначального значення у зв'язку з тим, що слідчий безпосередньо сприймає результати злочинної події, сліди злочину, обстановку. Як показує слідча практика, огляд місця події починається через 20–50 хвилин після надходження повідомлення (як правило, до чергової частини райвідділу внутрішніх справ) і продовжується протягом значного часу. За даними дослідження О.В. Лускатова, терміновість проведення огляду місця події суттєво впливає на розкриття злочинів. Зокрема, щодо нерозкритих злочинів минулих років у 56 % кримінальних справ огляд місця події було проведено своєчасно, у 21 % виїзд було здійснено запізно, а у 23 % випадків слідча дія взагалі не проводилася [11, с. 74].

Завдяки дотриманню зазначених принципів, на наше переконання, можливе успішне досягнення завдань проведення вказаної слідчої (розшукової) дії. Зокрема, можна знайти знаряддя вбивства, сліди ніг злочинця та жертви, сліди падіння або переміщення жертви, з яких можна зробити висновок про спосіб скоєння злочину. Зазначені завдання можна вирішити завдяки правильно обраній тактиці огляду при розслідуванні вбивств через необережність. Слід констатувати, що її окремі аспекти потребують додаткового розроблення.

Підготовчий етап огляду місця події має важливе значення. Так, прибувши на місце події, як доречно зазначає Р.С. Белкін, слідчий повинен здійснити такі дії:

- переконатися, що вжито заходи з охорони місця події, надання допомоги потерпілим, ліквідації наслідків, та скласти план огляду;
- перевірити зміни, які відбулися на місці події до його прибуття;
- визначитися з колом учасників огляду і провести інструктивну нараду;
- встановити особу потерпілого (свідків) і за необхідності опитати їх, дати завдання оперативним працівникам щодо встановлення зазначених осіб;

- отримати оперативну інформацію для висунення слідчих та розшукових версій;
- видалити з місця події сторонніх осіб, які не пов'язані з проведенням огляду;
- забезпечити збереження речових доказів та охорону обстановки місця події;
- організувати переслідування і затримання злочинців по “гарячих” слідах;
- оповістити територіальні органи про характер злочину та прикмети злочинців;
- організувати спостереження у місцях можливої появи хуліганів;
- використовувати (за необхідності) засоби масової інформації [9, с. 211].

Робочий загальний огляд починається з огляду місця події. Найбільш часто при проведенні огляду місця події застосовуються такі методи: концентричний; ексцентричний; фронтальний; секторний; за квадратами. При розслідуванні вбивств через необережність можна застосовувати кожен з них або декілька в певній сукупності. Зокрема, С. О. Голунський радить огляд місця події робити від центра до периферії [3, с. 165]. У свою чергу, І. М. Якимов зауважує, що оглядати обстановку місця події варто від периферії до центра, стверджуючи, що ніколи не слід розпочинати огляд із трупа, а передусім треба оглянути і вивчити оточення (місцевість, приміщення), шляхи до нього, входи й виходи, а вже потім переходити до головного предмета огляду [17, с. 79].

Секторний спосіб, як зазначав М.В. Салтевський, полягає у дослідженні території за секторами, при цьому слідчий, перебуваючи у центрі досліджуваної території, за компасом встановлює напрям магнітного меридіана (північ – південь) і за рухом годинникової стрілки визначає сектор, наприклад, з кутом 30 градусів. Оглянувши територію одного сектора, він визначає другий, після його дослідження – третій тощо, доки не дослідить усю територію [6, с. 146]. А фронтальний спосіб являє собою лінійний огляд площ від однієї з меж, прийнятої за вихідну, до іншої, досліджуючи послідовно кожен сектор (квадрат, ділянка). Іноді цей метод називають «прочісуванням» території, коли група шикуються у розгорнутій стрій і, рухаючись, обстежує відразу велику територію. На думку С.П. Єфімічева, М.І. Кулагіна та О.Ю. Ямпольського, лінія руху може бути прямою (наприклад, огляд траси, залізничної колії) або ламаною (наприклад, огляд узбережжя річки) [4, с. 19].

Також не менш важливим є визначення об'єктів огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. А.А. Леві до таких об'єктів відносить: а) встановлення того, що мало місце вбивство, самогубство чи нещасний випадок; б) встановлення часу вчинення передбачуваного злочину, часу, протягом якого злочинець знаходився на місці події; в) визначення місця вчинення злочину (чи трапилося вбивство там, де виявлено труп); г) вста-

новлення потерпілого, даних, що характеризують його особу; г) встановлення того, хто вчинив убивство (один чи декілька людей); д) встановлення способу і знарядь убивства; е) визначення мотивів і цілей злочину; є) виявлення шляху підходу й відходу злочинця(ців) з місця події; ж) виявлення шляхів підходу потерпілого; з) встановлення предметів, що зникли (які віднесли злочинці); і) встановлення можливих слідів, що могли залишитися на злочинцеві [12, с. 165].

Важливе значення під час огляду місця події при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень має визначення його меж. Помилки у їх визначенні, на чому наголошує К.О. Чаплинський, припускаються у випадках механічного фіксування слідів і обстановки на місці події, хоча саме характер події та обстановка визначають у кожному конкретному випадку межі території, яку потрібно ретельно оглянути. Через необґрунтоване звуження меж залишаються без огляду ті ділянки місцевості, на яких можуть бути об'єкти, безпосередньо пов'язані зі злочинцем [16, с. 26]. Межі визначаються в ході огляду, а в подальшому підлягають уточненню і, як правило, розширенню.

Так, гр. Ю. 6 листопада 2011 року, приблизно о 19 годині, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, спільно з гр. В. та гр. Й. на автомашині Міцубісі, маючи при собі незареєстровану двоствольну рушницю ТОЗ-Б 20-го калібру, 1955 року випуску, що належить гр. Ю., з метою проведення неліцензованого полювання, приїхали на територію виноградної бригади № 10 агрофірми «Крим», розташованої між с. Вилино і с. Табачне Бахчисарайського району.

Далі, під час проведення полювання, підсудний гр. Ю. справив одиночний постріл з рушниці у зграю куріпок, убивши при цьому одну і поранив іншу куріпку, яка відлетіла убік. Після зробленого пострілу гр. Ю., в порушення вимог техніки безпеки при поводженні зі зброєю при проведенні полювання, допустив злочинну недбалість, що виразилася в порушенні порядку носіння та поводження із зарядженою зброєю під час полювання, а саме: після проведення одного пострілу залишив рушницю в зарядженому стані, не поставив на запобіжник. Потім, бажаючи добити підраненого птаха, підсудний підійшов до подранка і завдав удар прикладом по ньому, однак промахнувся і вдарив прикладом по землі, в результаті чого стався мимовільний спуск другого курка і постріл. У результаті мимовільного пострілу, потерпілому гр. В., що підійшов в цей час зі спини гр. Ю., було заподіяно вогнепальне дробове непроникаюче поранення, від якого потерпілий гр. В. помер по дорозі до медичного закладу [13].

Окресливши територіальні межі, слідчий планомірно піддає дослідженню усі без винятку ділянки місцевості та приміщення з метою виявлення предметів і слідів, що мають значення для дослідження. Межі огляду місця події включають в себе місце, де відбулася досліджувана подія або виявлені пов'язані з нею сліди або предмети, що мають ознаки речових доказів, а також приміщення або ділянка місцевості, де злочинець перебував безпосеред-

ньо перед вчиненням злочину.

Під час огляду місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень, про що доречно зазначає О.В. Лускатов, «...повинні вживатися заходи для встановлення можливих свідків. Для цього потрібно застосовувати поквартирні обходи. У ході пошуку свідків можуть бути виявлені особи, які періодично в той самий час доби перебувають у певному місці (прямують на роботу або повертаються додому, вигулюють собак, роблять пробіжки і т.ін.)» [10, с. 32].

Загалом, при огляді місця події у кримінальних провадженнях про вбивство через необережність повинні бути з'ясовані такі питання: а) чи мало місце ненавмисне або навмисне вбивство, самогубство чи нещасний випадок; б) час здійснення передбачуваного злочину, час, протягом якого злочинці перебували на місці події; в) місце вчинення злочину (чи відбулося вбивство там, де виявлено труп потерпілого); г) хто потерпілий, які дані, що характеризують його особу; д) хто скоїв убивство – одна людина або кілька, які дані, що характеризують особу злочинця; е) спосіб убивства, який вид знаряддя використовувався злочинцями; ж) мотиви і цілі злочину; з) шляхи підходу і відходу злочинців з місця події; і) шляхи підходу потерпілого до місця події; к) предмети, віднесені злочинцями з місця події; л) які ще сліди та інші речові докази є на місці події (у тому числі предмети або їх частини, залишені злочинцем); м) сліди, які ймовірно могли залишитися на злочинцях (кров, частинки ґрунту тощо) [15, с. 72].

Наприклад, гр. П. 2 серпня 2010 року близько 1 год. на території кафе-бару «Роза вітрів», що розташоване в м. Тальне Черкаської області, по вул. Зої Космодем'янської, 55, де він працював без укладення трудового договору охоронцем, у палатці з рекламою пива «Чернігівське», припиняючи конфлікт між відвідувачем кафе-бару, відштовхнув від місця конфліктної ситуації гр. Н. та вступив із гр. Б. в суперечку стосовно неправомірних дій гр. Б., вчинених останнім, наніс один удар рукою в область обличчя гр. Б., від чого гр. Б. упав на рівне асфальтоване покриття і ударився головою, отримавши тілесні ушкодження [14].

У стадії детального дослідження об'єкти і сліди спочатку вивчаються шляхом статичного, а потім динамічного дослідження. Як зазначає М.П. Яблоков, статичний метод – це метод дослідження і фіксації обстановки місця події і окремих її елементів у тому вигляді, в якому вони перебували до початку огляду [7, с. 117]. У слідчій практиці саме вивчення ведеться візуально, об'єкти не пересуваються і їх положення не змінюється, при цьому об'єкти в даному випадку фотографуються методом вузлової і детальної фотозйомки, а потім за допомогою вимірювань фіксується положення кожного з них щодо нерухомих орієнтирів обстановки й інших об'єктів. Вимірювання та описи повинні бути такої повноти і точності, щоб надалі на їх основі можна було легко відновити місце розташування будь-якого об'єкта і сліду. Динамічний метод допускає будь-які переміщення об'єктів і вимір їх положення, при цьому усі переміщення повинні проводитися з ретельною

акуратністю й обережністю, щоб не пошкодити сліди, не залишити відбитків своїх рук і не занести мікрочастинки зі свого одягу.

Огляд може проводитися в будь-який час доби. При несприятливих умовах сприйняття в нічний час огляд може бути продовжений вдень. Для забезпечення збереження обстановки в незмінному вигляді, слідчий вживає заходів щодо охорони місця події.

Вирішення загальних і окремих завдань огляду місця події вбивства, як зазначає А.В. Васильєв, сприяє реалізації таких вимог кримінально-процесуального закону: а) встановити, чи мало місце неумисне вбивство; б) з'ясувати, за яких обставин воно відбувалося (час, місце, спосіб); в) виявити винних осіб і мотиви їх дій; г) отримати дані про причини злочину і умови, які сприяють його здійсненню [2, с. 20].

Завданнями огляду місця події вбивства через необережність є також виявлення слідів злочину та інших речових доказів для вирішення таких питань: чи мав місце злочин, ким, з якою метою і за яких обставин він вчинений; з'ясування обстановки події, інших обставин; висунення версій про подію злочину і його учасників; отримання вихідних даних для проведення заходів з розшуку злочинця і проведення подальших слідчих дій. Відомості, отримані при огляді місця події, про що наголошує Л.П. Баканова, за своїм походженням мають комплексний характер й можуть бути використані багатопланово – для розшуку злочинця, побудови версій, допиту потерпілого, підозрюваного, свідка та ін. [1, с. 34].

Загалом, як показав аналіз анкетування працівників поліції, відомості, отримані у результаті огляду місця події (56 %) та предметів (речей, документів) (29 %), є джерелом інформації для висунення версій та проведення подальших слідчих дій.

Дослідження матеріалів кримінальних проваджень за ст. 119 КК України надає змогу констатувати, що заключний етап огляду місця події включає в себе такі стадії: складання слідчим протоколу огляду, необхідні плани, схеми і креслення; при необхідності дактилоскопія трупа і відправлення його до моргу (при розтині трупа на місці його виявлення слідчий після закінчення заключного етапу огляду бере участь в судово-медичному дослідженні трупа); упаковка об'єктів, вилучених з місця події; здійснення заходів щодо збереження тих об'єктів, які вилучити неможливо або недоцільно, але які мають доказове значення; здійснення заходів по заявах, які надійшли від учасників огляду та інших осіб, що стосуються огляду місця події.

Також потрібно розглянути особливості первинного, повторного та додаткового оглядів місця події при розслідуванні вбивств через необережність. Так, на первинному огляді слідчим проводиться огляд тих місць, які не піддавалися огляду органами досудового слідства, при цьому місце події оглядається цілком, в усіх деталях. При повторному огляді об'єктами можуть бути не усі, а лише окремі елементи місця події, при цьому зберігається уся послідовність і порядок огляду, а відмінною рисою є те, що в разі повторного огляду окремих об'єктів, мова може йти не про спосіб огляду в звичайному

розумінні, а про впорядкування переліку об'єктів, що підлягають огляду. Додатковий огляд відрізняється від повторного тим, що слідчий має справу з об'єктами, котрі раніше не оглядав, тобто стосовно них даний огляд буде початковим.

У випадку необережного вбивства, як показує практика, особливе значення надається пошуку і дослідженню різних слідів рук, ніг, взуття, транспортних засобів, знарядь, пошуку і дослідженню мікрослідів і мікрочастинок.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що огляд місця події є унікальною слідчою (розшуковою) дією, яка дає можливість працівникам поліції при розслідуванні вбивства через необережність особисто фіксувати матеріальну обстановку вчиненого злочину. При цьому враховуючи, що вказане суспільно небезпечне діяння характеризується різноманітністю місць скоєння, то огляд у кожному випадку має свої особливості. Зокрема, його можна проводити ексцентричним, концентричним, фронтальним або іншими методами тощо. Вірно обрана тактика допомагає при одержанні важливих доказів, що свідчать про причетність указаних осіб до вчинення вбивства через необережність.

В подальшому планується дослідження організаційних і тактичних аспектів проведення інших слідчих (розшукових) дій при розслідуванні вбивства через необережність.

Бібліографічні посилання

1. Баканова Л. П. Понятие и сущность осмотра места происшествия и получаемой информации / Л.П. Баканова // Вопросы криминалистической тактики : сб. науч. трудов ТВШ. – Ташкент, 1978.
2. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – М., 1981.
3. Голунский С. А. Криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений : учебник для юристов / С. А. Голунский. – М., 1939.
4. Ефимичев С. П. Следственный осмотр : учебное пособие / отв. ред. Кулагин Н.И. – Волгоград, 1983.
5. Колмаков В. П. Следственный осмотр / В. П. Колмаков. – М., 1969. – С. 52–53.
6. Криміналістика : підручник / М.В. Салтевський. – Х., 2001. – Ч. 2.
7. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н.П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2001.
8. Криминалистика : учебник / под ред. А.Н. Васильева. – М., 1980.
9. Криминалистика : учебник для вузов / под ред. Р.С. Белкина. – М., 1999.
10. Лускатов О. В. Методика розслідування злочинів проти громадської безпеки : лекція / О. В. Лускатов. – Дніпропетровськ, 2003.
11. Лускатов О. В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років : монографія / О. В. Лускатов. – Дніпропетровськ, 2008.
12. Осмотр места происшествия : справочник следователя / рук. авт. кол. А. А. Леви. – М., 1979.
13. Справа №1/103/59/2012, Архів Бахчисарайського районного суду АРК, 2012 р.
14. Справа № 1-41/11 р., Архів Тальнівського районного суду Черкаської області, 2011 р.
15. Справочник следователя / под ред. А. А. Леви. – М., 1982.
16. Чаплинский К. О. Організаційно-тактичні основи проведення слідчого огляду /

К. О. Чаплинський // Криміналістичний вісник. – 2011. – № 1 (15). – С. 22–29.

17. Якимов И. Н. Криминалистика. Уголовная тактика : практическое пособие / И. Н. Якимов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1929.

Иваница А.В. Организация и тактика проведения осмотра места происшествия при расследовании убийства по неосторожности. Рассмотрены некоторые аспекты расследования убийства по неосторожности, а также организационные и тактические особенности проведения осмотра места происшествия при его расследовании.

Ключевые слова: убийство по неосторожности, осмотр места происшествия, тактический прием.

Ivanytsya A.V. Organization and tactics of crime scene examination in cases of reckless homicide. The scientific article deals with the convey of some aspects of the investigation of the reckless homicide. Inspection of the scene is paramount and urgent investigative (investigative) action in the investigation of crimes. I am not an exception and criminal proceedings on the fact of reckless murder. On the contrary, in the commission of these socially dangerous acts remains a large number of trace information, which can build version regarding the mechanism of the crime, its members, to determine the further investigative (detective) of action.

Inspection of the scene is urgent investigative action aimed at direct installation, acceptance, testing and fixing conditions of the site, traces of the crime and other evidence, which together can make a detailed opinion on the nature of the mechanism and motives of the crime, offender and other circumstances, subject to proof in the investigation of bullying. Using the sequence of actions, tactics, feasible at some point, will be key to its success. Properly chosen tactics it contributes to obtaining important evidence indicating the involvement of specified persons to commit socially dangerous acts. Tactics inspection of the site has some features that depend on the specific investigation of the situation or what looks: crime scene or the scene (section area, room or damaged homes, vehicles, fences, etc.).

Keywords: reckless homicide, crime scene examination, tactic.

Надійшла до редакції 23.06.2016

Каткова А.Г.

кандидат юридичних наук

(Харківський економіко-правовий університет)

УДК 343.98

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ТА У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Досліджено проблемні питання, які виникають під час досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану й у районі проведення антитерористичної операції.

Ключові слова: досудове розслідування, слідчі (розшукові) дії, прокурор, слідчий суддя, превентивне затримання, обмеження прав і свобод громадян, закриття кримінального провадження.